

ФАЗОРИ ТА ЇХ МОРФОМЕТРИЧНА ОЦІНКА

Коменда Т. І., Коменда Н. В., Давиденко Л. В.

Луцький національний технічний університет

Здійснений огляд фазорів та порівняння їх параметрів з параметрами системи SCADA. Запропоноване використання морфометричного підходу для зменшення недоліків, що виникають при використанні PMU.

Постановка проблеми. Нерівномірність навантаження негативно впливає на процес виробництва, передачі та розподілу електричної енергії. Вирівнювання є операцією, що повинна бути детально обгрунтованою, виваженою та спиратись на ретельний розрахунок та аналіз нерівномірності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність даних досліджень постійно зростає внаслідок [1]:

- постійного збільшення попиту на електричну енергію;
- інтеграції та управління відновлюваними джерелами енергії;
- задач оптимального використання старіючих активів електроенергетичних систем;
- необхідності забезпечення надійності постачання електроенергії;
- необхідності енергетичної ефективності і безпеки;
- динамічної роботи систем електропостачання.

Мета статті. Дослідження, впровадження та постійне вдосконалення ряду систем, що здійснюють моніторинг, контроль та управління режимами роботи систем електропостачання, що включають всі ланки процесу генерації-передачі та розподілу і споживання електроенергії.

Основні матеріали дослідження. Здійснимо просте порівняння параметрів систем Supervisory Control and Data Acquisition (SCADA) та Phasor Measurement Unit (PMU).

Система SCADA контролює, оптимізує та управляє системами генерації та передачі електричної енергії. PMU – це пристрій для вимірювання форми електричної хвилі в електричній мережі з застосуванням спеціального джерела для синхронізації за часом. Синхронізація за часом дозволяє порівнювати виміри у реальному часі з різних частин мережі. Таке вимірювання відоме як синхрофазор або синхронізовані комплексні амплітуди. Власне пристрій вимірювання комплексних амплітуд може бути як окремим пристроєм, так і додатковим функціоналом пристрою релейного захисту або інших пристроїв електричних мереж. Результати порівняння запишемо в табл. 1.

Як видно з табл. 1, PMU надає набагато точнішу інформацію про форму графіка електроспоживання внаслідок більшої роздільної здатності та синхронізації з часом. Тому, PMU вважаються одними з найважливіших складових електричних мереж у майбутньому. Традиційні системи SCADA забезпечують статичні оцінки, отримані на основі розрахунків на основі моделі.

Таблиця 1 – Результати порівняння систем

Атрибут	SCADA	PMU
Роздільна здатність вимірювань	1 замір кожні 2-4 секунди	10-60 замірів в секунду
Заміри	Величина тільки	Величина і фазовий кут
Синхронізація часу	Ні	Так
Застосування	Локальний моніторинг і контроль	Глобальний моніторинг і контроль

З іншого боку, PMU забезпечує усвідомлення ситуації та динаміку сітки через фактичні підрядкові вимірювання. Наприклад, оцінки, побудовані за моделлю під час WECC Breakup 1996 (виходу західної електроенергетичної системи США з стабільного режиму роботи [2]), оцінили / передбачали сталий стан. Однак при використанні фазових вимірювань виявлено негативно ослаблені осциляції, що і стало причиною дестабілізації системи – рис. 1.

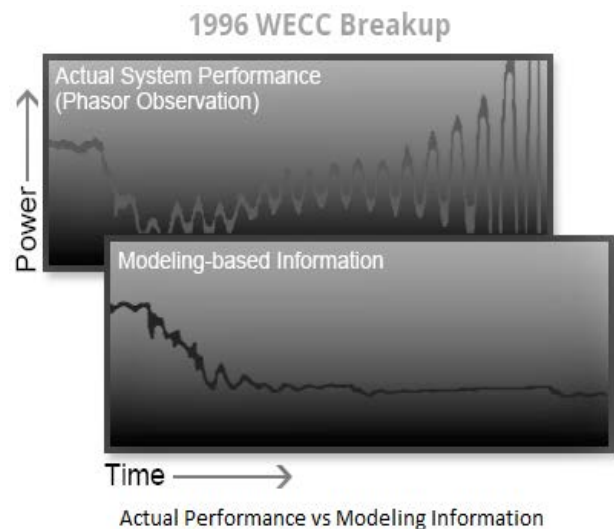

Рисунок 1 – Наявна поведінка та моделювання системи

Фазори

Сигнал змінного струму може бути математично представлений рівнянням:

$$x(t) = X_m \cos(\omega t + \varphi), \quad (1)$$

де X_m – амплітуда синусоїдального сигналу;

$\omega = 2\pi f$ – миттєва частота;

φ – кутова відправна точка процесу.

У фазовому позначенні ця форма сигналу зазвичай представлена як:

$$\bar{X} = X_m \angle \varphi. \quad (2)$$

Вектор обертання, який використовується для опису схем змінного струму характеризується величинами 'Величина' та 'Фаза'. За визначенням вони обертаються проти годинникової стрілки, рис. 2.

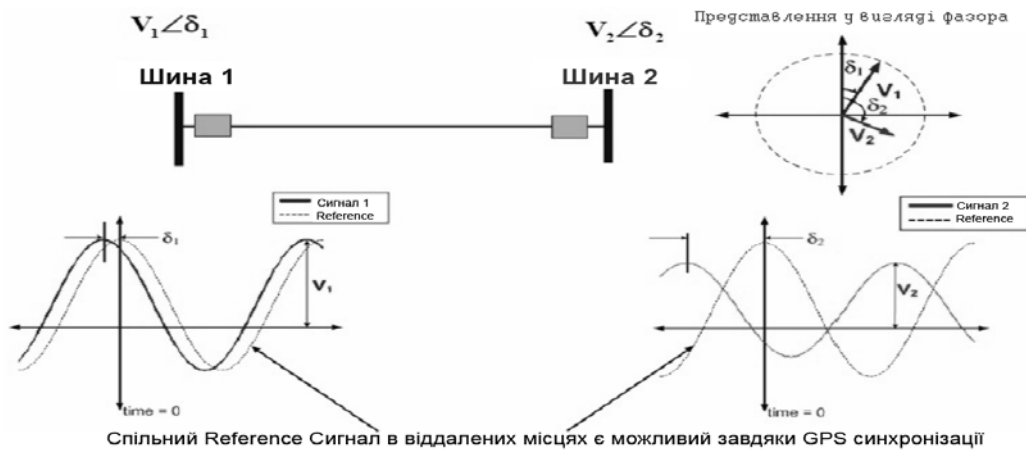

Рисунок 2 – Представлення сигналу у вигляді фазора

PMU

• Синхрофазор – фазор, який накладається на надзвичайно точне посилання на час.

• В основному це твердотільне реле або цифровий реєстратор несправностей з годинником GPS.

• Синхронізовані фазери (синхрофазори) забезпечують вимірювання в реальному часі електричних величин по всій енергосистемі.

• Фазери, що містять результируючий час, можуть бути передані локальному або віддаленому приймачу з частотою до 60 зразків в секунду. Постійно вимірює напругу та інші ключові параметри і передає відмічені часом повідомлення.

Декілька встановлень PMU під'єднуються до концентраторів даних, які в свою чергу під'єднуються до концентраторів даних більш високого ієрархічного рівня, що в свою чергу під'єднуються до глобальної мережі контролю електроенергетичної системи в режимі реального часу [2].

Концентратор даних фазерів (PDC):

• Вирівнює інформацію за часом, при отриманні вхідних повідомлень PMU з декількох вимірювальних приладів і надсилає агрегований синхронізований набір даних як єдиний потік даних.

• Архівує дані та обробляє інформацію.

• Обмінюється записами з іншими PDC через захищені канали зв'язку.

Глобальна мережа контролю електроенергетичної системи (RTDMS) дозволяє підключення спеціально розробленого програмного забезпечення на основі синхрофазора для забезпечення моніторингу в режимі реального часу ситуації в регіоні для операторів, пла-

нувальників та оперативних інженерів, а також можливість контролювати та аналізувати динаміку енергосистеми на основі замірів/обчислень:

• фазових кутових відмінностей (стрес мережі);

• стабільності малих сигналів (коливання та демпфування);

• нестабільності частоти;

• дисбаланс генерації та навантаження;

• чутливість співвідношення – Потужність/кут фаз;

• чутливість співвідношення - Потужність/напруга.

При всіх перевагах використання PMU, вони мають ряд недоліків, чи, можна сказати, породжують ряд задач, що необхідно вирішити для їх ефективного використання. Серед них:

• візуалізація даних PMU – важко візуалізувати та управляти великими обсягами даних;

• передача даних PMU – вимагається дорога мережа зв'язку;

• задача оптимального розміщення PMU в мережах;

• високі інвестиції;

• різні вимоги від комунальних та інших надавачів послуг;

• затримки зв'язку.

Частковому вирішенню вказаних проблем може сприяти модифікація фазора за допомогою морфометричного підходу.

Морфометрія є відомим інструментом аналізу форми фігур і широко використовується для аналізу нерівномірності форми в різних науках – медицині,

географії, матеріалознавстві [3-7]. Її застосування дозволяє отримати детальну оцінку форми, і, таким чином, досконало проаналізувати нерівномірність фазора.

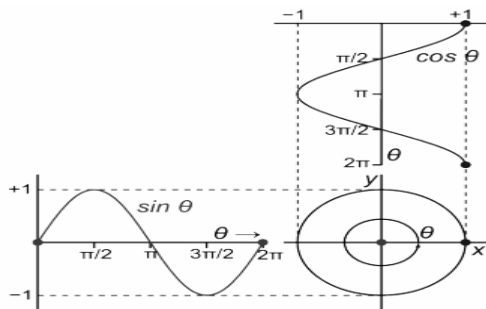

Рисунок 3 – Морфометрія фазора

Фігура фазора утворює замкнений багатокутник певної форми. Якщо сукупна форма сигналу відповідає синуса, то дана фігура є колом. Для оцінки форми фазора можливо використати морфометричні параметри M_1, M_2, M_3

Округлість ($M_1 = R_{\min}/R_{\max}$) детально характеризує нерівномірність. При великій нерівномірності ($R_{\min} \ll R_{\max}$) $M_1 \rightarrow 0$. Якщо $R_{\min} \approx R_{\max}$, то $M_1 \rightarrow 1$, і фазор є рівномірним.

Компактність ($M_2 = 4 \cdot \pi \cdot S / \Pi^2$) визначається як відношення між площею ДРТ (S) і квадратом її периметру (Π). В умовах значної нерівномірності ДРТ величина Π значно зростає при фактично незмінній величині S і, відповідно, $M_2 \rightarrow 0$. При синусоїдному сигналі фазор є колом, для якого $M_2 = 1$.

Більш детальний опис та аналіз морфометричних показників наявний в роботах [3-5].

Основною перевагою морфометричного представлення фазора є те, що воно дозволяє в РМУ відповідні 10-60 замірів, що передаються на сервери для обробки одним значенням морфометричної оцінки та відповідної амплітуди синусоїдального сигналу.

$$X = (X_m; M_1) \vee (X_m; M_2). \quad (3)$$

Висновки. Внаслідок застосування морфометричної оцінки ми можемо усунути зазначені вище потенційні недоліки РМУ, табл. 2.

Таблиця 2 – Усунення потенціальних недоліків РМУ

Недолік РМУ	Вплив використання морфометричної оцінки
1	2
Важко візуалізувати та управляти великими обсягами даних	Обсяг даних зменшується в 60 разів

Продовження таблиці 2

1	2
Вимагається дорога мережа зв'язку та великі інвестиції	Внаслідок значного зменшення кількості даних, зменшуються вимоги до передачі інформації в режимі реального часу
Затримки зв'язку	Обсяг передачі даних відчутно зменшується, що частково усуває дану проблему

Список використаних джерел

1. Kajjam D. Phasor Measurement Unit or Synchrophasors [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// best.eng.buffalo .edu/Teaching/EE611/Phasor Measurement_ Unit. pdf](http://best.eng.buffalo.edu/Teaching/EE611/PhasorMeasurement_Unit.pdf)
2. Real Time Dynamics Monitoring System [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https:// www.electricpowergroup.net/epg_products/rtdms/default.aspx](https://www.electricpowergroup.net/epg_products/rtdms/default.aspx)
3. Komenda T. Morphometrical analysis of daily load graphs / T. Komenda, N. Komenda // International Journal of Electrical Power and Energy Systems. Volume 42, Issue 1, November, 2012. – P. 721-727.
4. Коменда Н. В. Морфометрична класифікація графіків електричного навантаження промислових підприємств / Н. В. Коменда // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2011. – № 1. – С. 67-70.
5. Коменда Н. В. Пошук споживачів-регуляторів на основі морфометричного підходу при управлінні добовим навантаженням промислового підприємства / Н. В. Коменда, Т. І. Коменда, О. Д. Демов // Праці Інституту електродинаміки Національної академії наук України. – 2010. – № 27. – С. 22-26.

Анотація

ФАЗОРЫ И ИХ МОРФОМЕТРИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА

Коменда Т. И., Коменда Н. В., Давыденко Л. В.

Проведенный обзор фазоров и сравнение их параметров с параметрами системы SCADA. Предложено использование морфометрического подхода для уменьшения недостатков, возникающих при использовании РМУ.

Abstract

PHASORS AND THEIR MORPHOMETRIC ESTIMATION

T. Komenda, N. Komenda, L. Davydenko

An overview of the phasors and comparison of their parameters with parameters of SCADA systems is carried out. The morphometric approach is proposed to reduce the disadvantages of using them.